

Röportaj: Doç. Dr. Özlem Genç

*Ondokuz Mayıs Üniversitesi Öğretim Üyesi

1- Yerel yönetimler dilencilere karşı hep anlayışlı mıydı?

Değildi. 1388’de Constance, 1389’da Esslingen, 1403 ve 1435’te Köln, 1442’de Viyana ve 1491’de Augsburg dilencilik yasaları yayımlayarak dilencililiği kontrol altına almaya çalıştılar. İtalya’da, geç 14. yüzyılda Venedik, 15. yüzyılda Ceneviz dilenmeyi yasakladı. Dilencilerin toplanması için özel yerler belirlendi. Örneğin Paris’te geç 13. yüzyılda, felçli ve total dilencilerin yeri kendi bölge kiliseleri olarak belirlendi. 1388’de Regensburg’da çıkarılan 1388 tarihli yasa ile dilencilerin şehir sakinlerinin evlerine gidip sadaka istemeleri yasaklandı. Köln’de kiliselerin içinde dilenmek ya da sadaka verilmesi yasaklandı. Ancak Köln’de 1484’te Aziz Reilien Hastanesi tarafından verilen 2 şilinlik sadakanın görme engellilere verilmeye devam edilmesine ve katedral dışında dilenmeye devam etmelerine karar verildi. Genel olarak dilenciler kiliselerden çıkarıldılar.

Bu noktada bedensel engelli kişilerin her zaman meşru ve muhtaç dilenci kabul edildiğini ve getirilen her türlü kısıtlamadan bir miktar muaf tutulduğunu söylememiz gerekir.

2- Dilenmek din ile nasıl bağdaştırıldı ya da kilisenin bu misyonu üstlenmesi nasıl oldu?

Roma’da Hristiyanlığın kabulüyle birlikte kilise yavaş yavaş konumu güçlendirmeye başladı, imparatorluğun yıkılışından sonra da tek güç olarak hayatta kaldı. İmparatorluk yıkılırken toplumsal yapı da bozulmuştu, dilencilik ve yoksulluk artmıştı ve dolayısıyla bu iki unsur hâkim güç olan kilisenin ilgilenmesi gereken alanlar haline geldi. İlk Hristiyan kiliseleri kendi yoksullarına baktılar ve yoksulluğu önlemeye çalıştılar. Orta Çağ Avrupa’sında piskopos yoksulların babası, evi yoksulların evi idi. Piskoposluğun sınırları içinde yoksullara erzak sağlamakla görevli bir kurum da vardı. 6. yüzyılda yoksul listeleri düzenlenmeye başlandı. Yoksullar için aşevleri yaptırılıyordu. Zamanla sadaka verme alışkanlığı dini bir gereklilik haline aldı. Sadaka vermek, veren kişiyi günahattan koruyan bir unsur oldu. Sadaka vermek artık öncelikle ihtiyacı olan birine yardım etmek anlamına gelmiyordu, günahattan kurtulma anlamına geliyordu. Bir süre sonra dilenmek kutsal bir eylem haline geldi. Bunda dilenci tarikatların rolü de çok büyüktü. Yine de kilisenin hiçbir zaman yoksulluğu desteklemediğini söylememiz gerekir.

3- Dilenci tarikatlar derken ne demek istiyorsunuz hocam?

12-13. yüzyıllarda Avrupa’da ortaya çıkan iki tarikat, Fransisken ve Dominiken tarikatları, dilenci tarikatlar olarak bilinmektedir. İkisi de Hz. İsa’nın hiçbir malvarlığı olmadığına ve bu nedenle gerçek bir Hristiyanın fakir olması gerektiğine inanmış tarikatlardır. Tabii kilise gibi zengin bir kurumun bunu kabul etmesi çok zor olmuş ama sonunda resmi onay elde edebilmişlerdir. Kilise yok edemediği bir hareketi bünyesine dâhil edip kontrolü altına almıştır. Ayrıca zenginleştiğine dair ithamlara karşı bu tarikatları örnek olarak göstermiştir.

Bu tarikatların mensupları kapı kapı, bölge bölge gezerek hem sadaka istemekte hem de Hristiyanlığı anlatmaktadır. Yaşadıkları evler çok basittir, eski kumaşlardan yapılan kıyafetleri bir tunik ve bir ipten başka bir şey değildir. Paradan uzak dururlar. Geçici işlerden kazandıkları ancak ihtiyaçlarını karşılayacak kadardır, fazlasını almazlar. Her alanda yoksulluk içinde yaşarlar.

Dominiken Tarikatının Kurucusu Aziz Dominik'in, Fra Angelico Tarafından Yapılmış Bir Tasviri

4- Orta Çağ Avrupa'sında dilenci ya da ihtiyaç sahiplerine kilise ya da kralın görevlendirdiği kişiler yardım ediyor onu anladık ama barınabilecekleri bir kurum falan kurmamışlar mı?

Kurmuşlar. En eski örneği Le Manslı piskopos Aldrich (832-857) tarafından katedral yakınında kurulan, bugünkü darülacezeye benzeyen kurumdur. Burada barınma, yemek ve sağlık hizmeti verilmekteydi. Buraya topal ve görme engellilerin yanı sıra herhangi başka bir engeli olanlar da başvurabiliyordu. İlerleyen dönemlerde bu kurumlar, cüzzam, akıl hastaları, yaşlılar ya da yetim çocuklar gibi, tek bir gruba yönelik olarak hizmet vermeye devam etmiş ve bugüne kadar bu şekilde gelmiştir.

Orta Çağ Avrupa'sında yoksullara her zaman koşulsuz şartsız yardım eden kurumlar manastırlardır. Onlara göre Hz. İsa'yı temsil ettikleri için yoksullara ve hacılara ayrı bir özen gösterilmeli, ihtiyaçları karşılanmalıdır. Aslında keşişler gönüllü olarak Hz. İsa'nın yoksulluğunu seçmişlerdir ve bunu mecburiyetten yaşayanlar için ellerinden gelen her şeyi yapmaya çalışırlar. Sadece kendi kurumlarında ağırlamazlar, yoksulların olduğu yerleri ziyaret de ederler.

5- Dilencilerin hayatları ya da nasıl dilendikleri hakkında bilgimiz var mı?

Çok ayrıntılı olmamakla birlikte biraz bilgimiz var. Dilenciler şehir sıralamasının en altında basamağındaydı. Neredeyse hiç mülkleri yoktu. Çoğunlukla mahzenlerde uyuyorlardı ve bazen gündüz işçisi olarak çalışıyorlardı. Genellikle onları koruyacak, onlara yardım edecek bir akrabaları olmayan insanlardı. Orta Çağ Avrupa'sında ortalama olarak, her beş kişiden biri dilenciydi. Dilenmek için daha çok kalabalık yer ve zamanları seçiyorlardı. Kiliselerin önleri, kavşaklar, pazarların kurulduğu günler ve yerler onlar için çok uygun günlerdi.

Bazı kayıtlarda dilencilere jetonlar verildiğine dair bilgiler mevcuttur. Jetonlar dilencililiği düzenlemenin bir yolu idi. 13. yüzyıldan itibaren her dilenciye bir tane olacak şekilde dağıtıldığını anlıyoruz. Bu jetonlar bir dilencinin her bir seferde sadece bir sadaka alması için kullanılıyordu. 1240 civarında bir saray mensubuna kral tarafından emir verilerek tenekeden jetonlar dağıtıldığı, bu jeton sayesinde belirli bir günde kralın sofrasında yemek yeme ayrıcalığına sahip oldukları belirtilmektedir. Jeton verme uygulaması gerçek midir değil midir bilmiyoruz ancak görülen o ki yönetimler gerçek ve sahte dilencileri ayırt etmek için çok çaba serf etmişlerdir.

1312'de Paris'te 4. Philippe tarafından dilencilere kraliyet onayının bir simgesini taşıma hakkı verilmiştir. Böylece başka yerlerden gelen dilencilerden ayırt edilmeleri ve meşruiyetleri gösterilmiştir.

Dilencilerin hayatlarını ya da yaptıkları işi kolaylaştırmak için kendi aralarında kurdukları lonca benzeri topluluklar da vardı. İlklerinden biri Ceneviz'de 13 ve 14. yüzyıllarda görme engelliler için sadaka toplamak üzere kurulan *congregatio orborum* isimli topluluk idi. Bunun benzerleri Venedik ve Padua'da da kurulmuştur. İspanya'da da benzeri topluluklar vardı. Barselona ve Valensiya'da kurulan bu topluluklar hastalık durumunda yardım, görme engellilere ihtiyaçları varsa rehber temini ve sadakaların paylaşımı gibi avantajlar sağlıyordu. Görme engelli dilenciler rehber olarak köpeklerden de yararlanıyorlardı.

6- Kadın dilenciler var mıydı hocam?

Evet vardı ve ruhban sınıf çağın ruhuna uygun olarak kadının dilenmesini de hoş karşılamıyordu. Kadının yeri eviydi ve dilenirse, erkeğe göre daha büyük bir lekelenme ile karşı karşıya kalırdı. Din adamlarının konuyla ilgili yazdığı metinlerde erkeklerden daha çok kadın dilencilerden bahsedilmekte, dilencilik kadına özgü bir faaliyetmiş gibi yansıtılmaktadır. Yasalarla özellikle hayat kadınlarına sadaka vermek yasaklanmaya da çalışılmıştır.

7- Dilenmek Orta Çağ Avrupa'sında yaşayan halk tarafından nasıl karşılanıyordu?

Genel olarak baktığımızda dilenme halk tarafından olumlu görülüyordu. Sadece fakirlerin dilenmesine izin veriliyor, yukarıda bahsettiğim gibi, başkaları bunu yaparsa yüksek para cezaları ya da teşhir cezaları alıyorlardı. Aslında dilencilik halk için önemli bir ihtiyacı yerine getirme vesilesiydi. Günahlarını yok etmek isteyenler, işledikleri günaha bağlı olarak dilenciye büyük veya küçük bir bağışta bulunuyorlardı. Bağış yapmak iyi bir şeydi. Günahı için sadaka veren kişinin alacağı dua, bağış büyüklüğüne bağlıydı. Çok cömert olursa, dilenci onun için

bütün bir tespih boyunca dua ederdi. Hayırseverlik olarak görülen sadaka vermede en çok tercih edilenler, yaşlılar, çocuklu kadınlar, görme engelliler, yatalaklar ve kötürümlerdi çünkü bu kişiler çalışamayacak olan kesimdi.

(Giacomo Ceruti, Beggar Girl and Woman Spinning)